

Szabó T. Attila

Bevezetés

Az tudós mesternek, azaz Magistro docto...

„Az tudós mesternek tudós tanítványai vannak...” – tanították diákjaiknak már 475 éve több nyelvtani formában, latinul – de magyarul is – Sylvester János és Mihály, sárvári iskolamesterek. János, még huszonévesen, 1527-ben Krakkóból figyelmeztette társait arra, hogy „gyűjtsd a tudást, mert lásd, pusztul minden e földön, csak a szellemi kincs élheti túl a halált”. És 1541-ben az ő bibliafordításának jegyzeteiben jelent meg nyomtatásban először magyar orvosi szöveg. Sárvárott tehát már félezer évvel ezelőtt tudták: minden országot csak az iskola, minden iskolát csak diákjai és minden diákot csak tudós tanárok tehetnek tudóssá – a szó legáltalánosabb értelmében. Ebben az értelemben a magyar iskolatörténet első nyomtatott hitvallása minden rendű és rangú magyar „iskola” jelmondata is lehetne.

Külön rendezvény tárgya volna a kérdés: Miért nem az? Sylvester Jánossal és a „Sárvári iskolával”, ahol már tudós mester, képzett (docto) „doktor” oktatott, új fejezet kezdődött a magyar nyelvű tudás történetében: a nyomtatott tudomány kora. A magyar orvoslás és a botanika a sárvári iskolában nevelkedett Melius Péter *Herbáriumától* (1578) egészen Diószegi Sámuel *Orvosi fűvészkönyvéig* (1813) évszázadokon át egy törzsben haladt.

Félezer éve a *doktor* szó három – hittudományi, orvostudományi és mesterségismereti – jelentése nagyjából egyenrangú volt a magyarban az Erdélyi magyar szótörténeti táradatai szerint (<http://mek.oszk.hu/08300/08370/pdf/>; <http://emsz.db.iif.hu/>). A szónak ezt a többes jelentését ma már csak a Magyar Tudományos Akadémia őrzi; ide egyaránt járnak ma is a szellemtudományok (hittudomány, nyelvtudomány), az orvos- és a természettudományok, valamint a technikai tudományok doktorai.

Mi viszont, ha doktorhoz járunk, akkor az – mai értelemben – csak orvosdoktor lehet. Látogatásaink nyelvileg a legjobb esetben is kétarcúak, és a két arc tükre éppen a nyelv: mi köznapi nyelven fogalmazzuk meg panaszainkat, az orvos szaknyelven fogalmazza meg a diagnózist. Arról pedig, hogy a (magyar) köznyelv néha egyértelműbb, mint a (latinos) szaknyelv, a szaknyelvi kódok statisztikáival küszködő orvosok sokat tudnának mesélni.

Az orvos-ság (!), mint hivatás, ma is őrzi – a latin–magyar kétnyelvűség emlékének túl – a tudás egységének emlékét: első természettudósaink – a magyar botanikusok, a herbalisták – szinte kivétel nélkül gyógyítással és teológiával is foglalkoztak, ugyanakkor mai orvosaink között van minden bizonnyal a legtöbb egyetemesen művelt ember. Nem véletlen tehát, hogy Akadémiánk dísztermében a – legjobb tudomásunk szerint első – szaknyelvi konferencia, a Lencsés György-emlékelőadás sorozata, éppen a magyar orvosi szaknyelv félezer évéről szól.

A névválasztás jelképes: Lencsés ürügyén a „második magyar vészorszak”, a török kor számos nagy egyéniségére, az első nagy hatású magyar tudományos („doktori”) iskola sok tudós mesterére, a magyar orvosi nyelv európai fejlődésének fél évezredére is emlékezünk. Külön öröm, hogy ebben az emlékezésben – főként Savoia Ubrizsy Andrea jóvoltából – az első magyar orvosdoktorokat tanító olasz egyetemek rektorai, valamint azoknak a magyarországi, ausztriai, romániai és szlovákiai intézményeknek, városoknak a képviselői is velünk vannak, ahol az Európából hazatérő magyar orvosok öt évszázaddal ezelőtt dolgoztak. Az elkövetkező évek emlékelőadás-sorozatainak szép – jelképértékű és európai léptékű – feladata lesz, hogy ebben a teremben szót kapjanak majd a közös (uniós) tudástörténetünk további társszereplői, a francia, a holland, a német, az angol egyetemek, de az osztrák, szlovák, ukrán, román, szerb, horvát és szlovén „doctor”-ok képviselői is.

A jelen Lencsés-emlékelőadások ötlete 2012-ben, a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat és a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár rendezésében megtartott orvosszaknyelvi konferencia nyomán merült fel. Az, hogy az ötlet ilyen csodálatos keretet kapott, a folyóirat főszerkesztőjének, Bösze Péternek, valamint az MTA volt és a Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat mostani elnökének, Vizi E. Szilveszternek köszönhető.

Ezzel a köszönettel és köszöntéssel kérjük Vizi E. Szilveszter elnök urat, nyissa meg a „magyar orvosi nyelv félezer évének” szentelt emlékelőadások első sorozatát.